

10 00 00 ИЛМҲОИ ФИЛОЛОГИЯ
10 00 00 ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
10 00 00 PHILOLOGICAL SCIENCES

10 01 03 ЛИТЕРАТУРА НАРОДОВ СТРАН ЗАРУБЕЖЬЯ
10 01 03 LITERATURE OF FOREIGN COUNTRIES PEOPLES

УДК 8И (Иран)
ББК 83

ИНЪИКОСИ МАСОИЛИ
ИҶТИМОИЮ СИЁСӢ ДАР
ШЕЪРИ БАҲОР

*Фотимаи Абависонӣ, коршиноси
аршади донишкадаи забон ва адабиёти
форсии донишгоҳи озоди исломии
Техрон (Эрон)*

ОТРАЖЕНИЕ СОЦИАЛЬНО-
ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ В
ТВОРЧЕСТВЕ БАХОРА

*Фотима Абависони, научный сотрудник
факультета персидского языка и
литературы Тегеранского свободного
исламского университета (Иран)*

REFLECTION OF SOCIO-
POLITICAL PROBLEMS IN
BAHOR'S CREATION

*Fatima Abavisoni, scientific officer of the
faculty of Persian language and literature
under Tehran free Islamic University (Iran)
E-MAIL: abavisanii@yahoo.com*

Ключевые слова: персидская поэзия XX века, творчество Бахора, литература периода «машруты», социальные мотивы в поэзии Бахора, новаторство в поэзии

Статья посвящена анализу социально-политических мотивов в творчестве известного иранского поэта XX века Маликуишуаро Бахора. Утверждается, что, несмотря на принадлежность к школе старой классической поэзии, Бахор смог в своем творчестве отразить насущные, злободневные проблемы жизни эпохи, такие как бедность народа, коррумпированность и продажность власть придержащих, освобождение женщин и т.д. Уделено особое внимание анализу места и роли понятий «Родина» и «свобода», являющихся центральными в поэзии Бахора. Несмотря на то, что поэт ратует за освобождение и социальную активность женщин, он не приветствует насильственное снятие чадры.

Key words: *Persian poetry of the XX-ieth century, Bahor's creation, literature of "mashruta" period, social motives in Bahor's poetry, innovation in poetry*

*The article dwells on the analysis of socio-political motives in the creation of the well-known Iranian poet of the XX-th century Malikushshuaro Bahor. It is asserted that in spite of the appurtenance to the school of the old classic poetry Bahor managed to reflect in his creation the burning topical problems of the life of the epoch, such as people's poverty, corruption and venality of the powers those be, emancipation of women and etc. Special attention is paid to the place and role of such concepts as "Motherland" and "freedom" being central ones in Bahor's creation. Though the poet stands for liberation and social activeness of a woman he doesn't greet a forcible removal of a **chadra**.*

Муҳаммадакии Сабурӣ, мулаққаб ба Маликушшуаро Баҳор (1304 х. қ. – 1330 х.ш.) яке аз бузургтарин шоирони аҳди машрута ва қасидапардозони таърихи Эрон аст. Ӯ сиёсатмадоре хастагинопазир ва рӯзноманигоре равшанфикр ва устои фозил буд, ки “ ба иллоти танаввуъ ва ҳаҷми осори адабиаш беш аз ҳама ҷо нишони ҳудро бар таърихи ҷунбиши машрута ниҳода аст” (3, с.79). Масоили рӯзмарраи зиндагии мардум ва сиёсати ҳоким бар ҷомеа умдаи мазомини ашъори ӯро ташкил медиҳад. “Имтиёзи Баҳор дар он аст, ки бо вучуди интисоб ба мактаби шеъри қадим, тавониста аст шеъри ҳудро бо хостаҳои миллат ҳамоҳанг созад ва нидои ҳудро дар масоили рӯз ва ҳаводисе, ки ҳамватанони вайро дучори изтироб ва ҳаяҷон сохта буд, баланд кунад” (2, с.127).

Дар ҳақиқат шеъри Баҳор тавсифи холи мардуме аст, ки аз зулму ҷаҳл ва ҷангу даҳолати бегонагон дар умури ҷомеаи эронӣ ранҷ мебурданд. Ӯ бепарво, бо забони самимӣ ва сода ба баёни хостаҳои мардум ва масоил мепардозад. Шеъри ӯ агарчи “аз назари қолаб ва тарҳи кулӣ дунболаи шеъри қадими Эрон аст, аммо тақлиди маҳз нест. Аз назари лафз ва маънӣ дорои ибтикор аст ва, ба хусус, маонии иҷтимоӣ ва гоҳ сиёсӣ дар шеъри вай тозагиҳое дорад, ки ба хубӣ нишондиҳандаи ӯ ва замонаи ӯст” (5, с.37).

Баҳор шоири муктазиёти рӯзгори худ аст ва мазомини ашъораш бо рӯйдодҳои он пайванд аст. Камтар масъала ва рӯйдоди муҳими сиёсӣ ё иҷтимоӣ пайдо мешавад, ки дар шеъри ӯ инъикос наёфта бошад. “Дарунмояҳои шеъри машрута дар қиёс бо давраи қабл масоиле аст, аз қабилӣ озодӣ, ватан, зан, Ғарб ва вазъияти Ғарб, интиқодҳои иҷтимоӣ ва то ҳудуди зиёде дур аз нуфузи дин, фукдони тасаввуф ва боз ҳам куллияти маъшук дар осори ғаной ...” (4, с. 35).

Баҳор низ ба ин масоил тавачҷӯх дошта аст ба гунае, ки агар бихоҳем танҳо ду марвориди гаронбаҳо аз дарёи маонии шеъри Баҳор сайд кунем, он ду чиз ҷуз озодӣ ва Ватан нахоҳад буд” (1).

Баҳор зеботарин ситоишҳоро аз ин ду мафҳум дошта аст. Ҳарчанд ки Ватан дар назари мусалмонон зодгоҳ ва ё ба заъми интернационализми ахири исломӣ ҳамаи олами исломӣ ба ҳисоб меомад, “лекин баъд аз Инқилоби Кабири Фаронса ин мафҳум бо маонии тоза ва дигаргун бо ду тарзи талаққӣ дар адаби машрута хувайдо гашт, яке талаққии Маликушшуаро Баҳор дар бофте буржужой ва мафҳуми националистӣ...” буд (5, с.38).

Ў зиндагии шоирии худро бо ашъори ватанӣ оғоз кард. Дар даври истибдоди сағир нахустини ин ашъор мустазоде буд бо унвони “Кори Эрон бо Худост”, ки дар рӯзномаи “Хуросон” мунташир гардид.

Баҳор дӯстии Ватанро ба пайравӣ аз ҳадиси “хубб-ул-ватани мин-ал-имон” нишони имон медонад ва ҷонбозони Ватанро шаҳидоне сарафроз медонад.

Ҳар киро меҳри ватан дар дил набошад кофар аст,

Маънии хубб-ул-ватан фармудаи пайғамбар аст (1, с.549).

Дифоъ аз дину Ватан ғолибан дар ашъори ӯ бо якдигар ачин шуда аст. Дар бесарусомониҳои машрута, ки кишвар дар хатар аст ва сарвати онро ғоратгароне чун Инглис ва Русия ба ғорат мебаранд, ғайратмандона хушдор медиҳад:

Ҳон эй эрониён! Бинам маҳбусатон,

Ба панҷаи Инглис, ба чангули Русатон.

Гӯӣ дар ин миён гирифта кобусатон,

К-аз ду тараф мебаранд сарвату номусатон.

Дар раҳи номусу мол кӯшиши кардан равост,

Эрон моли шумост, Эрон моли шумост (1, с. 209).

Доктор Шафееи Кадканӣ муътақид аст: “Агар ду наҳанги бузург аз шатти шеъри Баҳор бихоҳем сайд кунем, яке масъалаи ватан аст ва дигаре озодӣ ва беҳтарин ситоишҳо аз озодӣ дар осори Баҳор вучуд дорад” (5, с. 37). Ў барои озодӣ ҳурмати бисёр коил аст. Озодӣ маъшуқаи маҳчуре аст, ки орзуи висолашро дорад.

Эй озодиҳои хучаста, озодӣ,

Аз васли ту рӯӣ барнагардонам.

То он ки маро ба назди худ хонӣ,

Ё он ки туро ба назди худ хонам (1, с.261).

Ва турфа кимбест, ки барои таҳаввул ва тараққии ҳамаи ақшори ҷомеа лозимаш мешумурд:

Мулкро озодиҳои фикру қалам қувватфазой,

Хомаи озод нофизтар зи нуки ханҷар аст (1, с.551).

Девони Баҳор мамлу аз ишқ ба Эрон аст. Ў ба гузаштаи кишвар ишқ меварзад, зеро гузаштаре поя ва бунёни ҳол ва оянда медонад, аммо ин бузургдошт ва эҳтироми ӯ ба гузашта эҳтиром ба як мушт устухони пӯсида нест, балки ба гузаштае менозад, ки лабрез аз асолат ва фарҳанги маънавӣ буд, ва аз раҳгузари ҳамини ишқу алоқа ба гузашта аст, ки Шаркро меситояд ва тавсия мекунад, ки фарзандони мамлакат ба асолат ва ҳунари кишвари худ, ки маҳд ва маркази ҳунар ва маънавияти Шарқ аст, тақия кунанд ва аз ғарбзадагӣ ва тақлиди ғарбиён парҳез дошта бошанд ва асолатҳои фарҳангии худро ҳифз кунанд (6, с.245).

Дар маснавие бо унвони “Сокинома” аз даст рафтан ва адами дастбӣ ба он азамат ва мафохири қадимро бо ҳасрат ва таассуф ёд мекунад:

Кучо рафт Ҳушангу ку Зардӯҳиш,

Кучо рафт Ҷамиеди фарруҳсириш.

Кучо рафт он ковиёни дирафи,

Кучо рафт он тегҳои бунафиш (1, с.919).

Ва дар қасидаҳои мисли «Рустамнома» азҳони эрониёнро ба ифтихороти миллии худ мутаваҷҷеҳ мекунад, то худро бовар дошта бошанд.

*Шунидаам, ки яле буд паҳлавон Рустам,
Кашида сар зи маҳобат ба осмон Рустам.
Ситабрбозуву лозармиёну синафарох,
Ду шох риш фурӯ ҳишта то миён Рустам (1, с. 363).*

Баҳор рӯзҳои пурфарозу фуруде аз гузари давлатҳо ва сиёсатҳои замонро таҷриба карда ва бисёре аз ашъори ӯ бозтобе аз ин рӯйдодҳои сиёсӣ аст. Масалан, аввалин маҷлиси Эрон дар асри маршрута ҳамонанди ҳамаи инқилобҳои дунё бо мушкилоти адидае рӯбарӯ буд. «Баҳор дар чараёни интиҳоботи қаллобии авохири даври ҳафтум, ки асомии вукалои маҷлис ба фармони Ризоҳон аз сандуқ берун омаданд, аз чараёни ин интиҳоботи қаллобӣ ончунон хашмгин шуд, ки ашъореро ба сабки Шохнеъматуллоҳи Валӣ суруд» (1, с.549) ва назару бовари худ ва мардумро мунташир кард:

*Фитнаҳо ошкор мебинам,
Дастҳо туи қор мебинам.
Ҳуққабозону мочароҷуён,
Бар хари худ савор мебинам.
3-интиҳобот суи маҷлисро,
Пур зи айбу ор мебинам (1, с.409).*

Ё он замон, ки пас аз сарқуби маршрутӣ ва ба тӯп бастанӣ маҷлис, пирӯзӣ азони инқилобӣ мегардад, Баҳор шеъри пуршӯре месарояд, ки байти оғозини он, чунин аст:

*Май деҳ, ки тай шуд даврони ҷонқоҳ
Осуда шуд мулк, алминна ли-л-Лоҳ (1, с. 126)*

ӯ дар сукути силсилаи Қочор низ шеъре ба матлаи зер суруд:
*Бидруд гуфт давлат қочорӣ,
Марг андар омад аз паси беморӣ (1, с.317).*

Мафохими ҷадид ва навгароёна ва лузуми пойбандӣ ба он бисёр мавриди таваҷҷӯҳ ва бовари Баҳор буда аст:

*Ё марг, ё таҷаддуду ислоҳ,
Роҳе ҷуз ин ду неши Ватан нест (1, с.233).*

ӯ пайваста ҳокимонро ба риояти қонуну адолат ва парҳез аз зулм фаро хондааст. Аммо ин бештар ҷанбаи иҷтимоӣ дорад, то буъди сиёсӣ. Қонуни мавриди назари ӯ қонун ва муқаррароте аст, ки низомбахши умури иҷтимоии ҷомеа аст ва сирфан метавонад дар раванди умури иҷтимоӣ муфид афтад, на дар қорҳои сиёсӣ.

*Чун ки қозӣ зӯр гӯяд, доварӣ бо подшоҳ,
Подшоҳ чун зӯр гӯяд, доварӣ бо довар аст (1, с. 551)*

Баҳор дар мавриди масъалаи зан ва озодии ӯ нигоҳи оғохон дорад. Вай дар айни ин ки аз ширкат надоштани занон дар фаъолиятҳои иҷтимоӣ, он ҳам ба хоҳири масъалаи ҳичоб, афсус меҳӯрад, аммо бардоштани иҷборӣ ва таҳаккумомези онро мояи фасод ва лачоҷ мешуморад ва онро мавриди интиқод қарор медиҳад. ӯ шеваи эътидол ва ихтиёрро қорсоз медонад ва зевари тақвою ифсофро асоси ин фаъолиятҳои иҷтимоӣ ба ҳисоб меоварад:

*Ҷои зан бояд бошад ба рӯи дида,
Зан дар зиндон, ё Раб, кӣ дида (1, с.1174).*

Ё меғӯяд:

*Чодару рӯйбанд хуб набвад,
Зан чунон мустаманд хуб набвад.
Чаҳл асбоби офият нашавад,
Зани рӯбаста тарбият нашавад.
Кори зан бартар аст аз ин асбоб,
Ҳаст яксон ҳиҷобу рафъи ҳиҷоб.
Гар бихоҳӣ, ки хештан бинмояд,
Ба сари ту! Ки беш бинмояд.
Бояд озод созиши зи қафас,
То фуру ояд аз ҳавову ҳавас (1, с. 773).*

Дар асри маршрута кишвар дар фақру фоқа ба сар мебурд, аксарияти чомае гурусна буданд ва инқилоби маршрута низ нагавонист тағйире дар вазъи маъшияти мардум ба вучуд оварад. Лизо золим золимтар шуд ва мазлум мазлумтар:

*Андак андак шаванд халқ фақир,
Пур шавад ганҷи подшоҳу вазир.
Чайби як шаҳр шавад холӣ,
То ки қасре бино шавад олӣ (1, с. 749).*

Аз дигар авомили бадбахтӣ ва дармондагӣ, ки шоирро ба фарёду фиғон водошта ва шеъри вайро мутаассир сохта, шумии чанг аст, ки Баҳор ба зебой ва доной онро “чуғд”-и шум хонд ва нафрати худро аз он иброз кард.

*Фиғон зи чуғди чангу мургвои ӯ,
Ки то абад бурида бод нои ӯ.
Зи ман бурида кард ошнои ман,
К-аз ӯ бурида бод ошноӣ ӯ.
Чи бошад аз балои чанг саъбтар,
Ки кас амон наёбад аз балои ӯ (1, с. 600)*

Девони Баҳор дафтари айёме аст, ки рӯҳи замонро дар худ мутабалвир карда ва завоёю хафоёи зиндагӣ ва зиштихою палиштиҳои рӯзгорро ба зебой ба тасвир кашида аст. Чомаеи асри Баҳор ошuftа ва nobасомон буд, аҳде, ки чаҳлу чанг ва фақру хурофа, низ зулму султа ва истибдод бедод мекард, дин василае дар дасти хукмронон ва иддае фурсатталаб барои фиреб ва ҳукумати бар онон буд ва равшанфикрону озодихохон дар тангно дар чунин авзои nobасомонӣ барои дастбӣ ба ормонҳои инқилоб ва зиндагии беҳтар дар талошу кӯшиш буданд.

Баҳор низ дар мақоми равшанфикр, сиёсатмадор ва шоири озодихою инқилобӣ ба қадри вусъ ва тавон мекушида, то бо тавсифи ҳақоик ва таҳлили вақоъ аз шеъри худ ба унвони харбае муассир дар таҳйичи авотифу бедорӣ ва барпоии мардум истифода кунад ва онҳоро дар чараёни таҳаввулоти сиёсӣ ва иҷтимоӣ шарик гардонад.

Вожаҳои калидӣ: *Маликушшуаро Баҳор, чомаеишиносии адабиёт, шеъри маршрута, Эрон*

Пайнавишт:

1. *Шафеъии Кадканӣ, Муҳаммадризо. Адабиёти форсӣ: аз асри Чомӣ то рӯзгори мо. – Техрон: Наири Най, 1378.*

2. *Ориёнпур, Яҳё. Аз Сабо то Нимо. Ҷилди дувум.–Техрон: Заввор, 1372.*
3. *Шафееи Кадкани, Муҳаммадризо. Адвори шеъри форсӣ: аз маирутият то суқути салтанат. –Техрон: Интишороти Тӯс, 1359.*
4. *Ёҳақӣ, Муҳаммадҷафар. Чун сабуи ташина: Таърихи муосири адабиёти Эрон. –Техрон: Интишороти Ҷоми Ҷам, 1379.*
5. *Баҳор, Муҳаммадтақӣ. Девони ашъор. –Техрон: Интишороти Нигоҳ, 1390.*

Reference Literature:

1. *Shafei Kadkani, Mukhammadrizo. Persian Literature since Djami`s Age up to nowadays. – Tehran: New edition, 1378 hijra*
2. *Oriyonpur Yakhyo. From Sabo to Nimo. Volume 2. – Tehran: Zavvor, 1372 hijra*
3. *Shafei Kadkani, Mukhammadriso. Periods of Persian Poetry: from Monarchy up to Sultanat Downfall. – Tehran: Tus, 1359 hijra.*
4. *Yokhaki, Mukhammadjafar. Like Thirsty Jug: History of Modern Literature of Iran. – Tehran: Jomi Jam`s publishing-house, 1379 hijra.*
5. *Bahor, Mukhammadtaki. Divan of Poetry. – Tehran: View, 1390 hijra.*